

УДК 657. 1. 011. 56

Левицька С. О.,*доктор економічних наук, професор Національного університету "Острозька академія",***Андрєєва А. О.,***викладач кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету*

АВТОМАТИЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ОБЛІКУ ЯК ЧИННИК ПРИСКОРЕННЯ ПРОЦЕСУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджено переваги автоматизації операцій у господарській діяльності, виділено відмінності технології документування в комп'ютеризованих системах обліку від технології документування ручної форми обліку.

Ключові слова: господарський облік, автоматизація, інформаційні технології, комп'ютеризовані системи обліку.

В статье исследованы преимущества автоматизации операций в хозяйственной деятельности, выделены отличия технологии документирования в компьютеризованных системах учета от технологии документирования ручной формы учета.

Ключевые слова: хозяйственный учет, автоматизация, информационные технологии, компьютеризованные системы учета.

The article examines the benefits of automating operations in economic activities, highlighted the differences in recording technology of computerized accounting systems from manual recording technology form accounting.

Keywords: economic accounting, automation, information technology, computerized accounting system.

Постановка проблеми. Сьогодні часто можна зустріти стереотипну думку, відносно якої облік розглядається як джерело інформації для користувачів виключно на мікрорівні. При цьому відбувається нівелювання значення бухгалтерського обліку як системи, що індукує потрібну інформацію для цілей макроекономічного управління.

Застосування комп'ютерної техніки вносить значні зміни до організації обліку. Вони зумовлені тим, що змінюються способи обробки даних, при яких забезпечується різна швидкість надання звітної інформації. Тому використання інформаційних технологій, систем на підприємствах прискорює процес діяльності та полегшує облік господарських операцій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання автоматизації обліку досліджували у своїх публікаціях М. Ф. Кропивко, М. І. Козак, М. Ф. Огійчук, П. А. Щербаков, В. І. Завгородній, Ю. А. Кузьмінський, В. Муравський, Л. О. Терещенко та інші.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є удосконалення теоретико-методологічних підходів до автоматизації обліку в умовах застосування комп'ютерної техніки.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- визначити роль і місце обліку в господарському управлінні на сучасному етапі;
- виявити тенденції в розвитку комп'ютерних технологій ведення обліку;
- визначити переваги та недоліки комп'ютерної форми обліку перед ручною;
- виділити моделі інтерпретації первинних документів, які застосовуються в сучасних програмах та їх функціональні ролі.

Виклад основного матеріалу. Автоматизована інформаційна облікова система – це система, в якій інформаційний процес обліку автоматизований за рахунок застосування спеціальних методів оброблення даних, які використовують комплекс розрахункових, комунікаційних й інших технічних засобів, з метою отримання і передачі інформації, потрібної спеціалістам-бухгалтерам для виконання функцій управлінського і фінансового обліку [1]. Актуальною є потреба не тільки в автоматизації обліку (що визначається на технічному етапі), автоматизованій підготовці звітних форм: сучасна система менеджменту покладається на результати систематичної контрольно-аналітичної роботи, оперативність та достовірність якої теж досягається в автоматизованому режимі. Як свідчить практика, існують три найбільші проблеми, про які слід пам'ятати при впровадженні автоматизованої системи обліку: розгалуженість та специфіка господарської діяльності, обмеженість грошових коштів, рівень кваліфікації фахівців відповідного напрямку.

З позицій користувача кожне удосконалення спрямовувалося, насамперед: на підвищення рівня механізації та автоматизації виконання технічних операцій, що часто повторюються; створення нових засобів введення та отримання даних; збільшення обсягу пам'яті; розробку нових носіїв інформації тощо.

Організація обліку для суб'єктів господарювання сьогодні – пошук раціональної системи відображення господарських операцій та узагальнення її в звітних формах, за допомогою якої об'єктивно ідентифікується стан активів, зобов'язань та фінансових результатів діяльності, здійснюється сплата податків і обов'язкових платежів, оприлюднюється важлива для контролюючих органів та суспільства інформація про діяльність юридичної особи, реалізується політика оперативного та стратегічного менеджменту.

Використання обчислювальної техніки в обліку не зачіпає методологічних принципів того або іншого виду обліку. Уніфікованими принципами автоматизації інформаційних потоків, закріплені державним стандартом, для юридичних осіб в цілому можуть бути:

- системний підхід: комп'ютерна система обліку розглядається як система, в якій всі її складові елементи й процеси, що відбуваються, взаємопов'язані з урахуванням як внутрішніх, так і зовнішніх чинників;

- гнучкість: забезпечення можливості реагування на зміну зовнішніх факторів (зміни нормативної бази, форм звітності тощо);

- економічна доцільність: переваги, що очікуються від використання системи, повинні перевищувати витрати на проектування, впровадження, вивчення, супровід;

- захист та безпека даних: система, що проектується, повинна сприяти захисту активів підприємства від нерационального їх використання і забезпечувати надійність та безпеку інформації в системі;

- контроль: створення паралельних інформаційних потоків, які контролюють один одного та забезпечують достовірність облікових даних;

- універсальність: програмна система повинна виконувати стандартні процедури і обробляти конкретну задачу як окремих випадок більш загальної;

- безперервність розвитку: постійне вдосконалення всіх видів його забезпечення (технічного, програмного, інформаційного та інші).

Суб'єкти господарювання оперують різними видами обліку: аналітичним, синтетичним, оперативним, статистичним, бухгалтерським, податковим, первинним, табельним, динамічним, актуарним, соціальним, креативним, стратегічним [2] та ін.

У Конституції України зазначено, що кожен громадянин зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, визначених законом. А, отже, вимагається облік доходів та витрат. Відповідно до статті 44 Податкового кодексу України [3], доходи та витрати платника податків повинні бути підтверджені первинними документами. Платник податків не може формувати облік, показники до податкової та митної звітності без підтверджувальних документів.

Первинний документ – це документ, який містить відомості про господарську операцію та підтверджує її здійснення. Відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" [4], підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є саме первинні документи, які фіксують факти здійснення господарських операцій. Первинні документи повинні бути складені під час здійснення господарської операції, а якщо це неможливо – безпосередньо після її закінчення. Для контролю та впорядкування оброблення даних на підставі первинних документів можуть складатися зведені облікові документи [3].

Відмінності технології документування в комп'ютеризованих системах обліку такі:

а) накопичення і первинна обробка облікових даних ґрунтуються на використанні комп'ютерів безпосередньо на робочих місцях облікових працівників (в цехах, на складах, в бухгалтерії). При цьому скорочується потік паперових документів та здійснюється перехід до безпаперової технології обліку;

б) обробка даних документування здійснюється за принципом об'єднання процесів складання первинного документа та введення його до комп'ютерної бази даних;

в) можливість автоматичної реєстрації первинної інформації за допомогою таких засобів, як технологічні датчики, сканери штрихових кодів (для обліку товарно-виробничих запасів), касові апарати (для обліку виручки від реалізації в роздрібній торгівлі), смарт-картки (для обліку праці і заробітної плати), ваги, годинники, лічильники, вимірювальна тара тощо. Така технологія первинного обліку дозволяє без будь-якої попередньої реєстрації облікових даних та їх накопичення вручну отримати всі необхідні звітні дані безпосередньо на підставі первинних документів. Застосування комп'ютерів вносить значні зміни до організації документування, які полягають, по-перше, у використанні електронних носіїв первинної інформації, і, відповідно, електронних первинних документів і, по-друге, в автоматичному складанні первинних документів [5, с. 37-38].

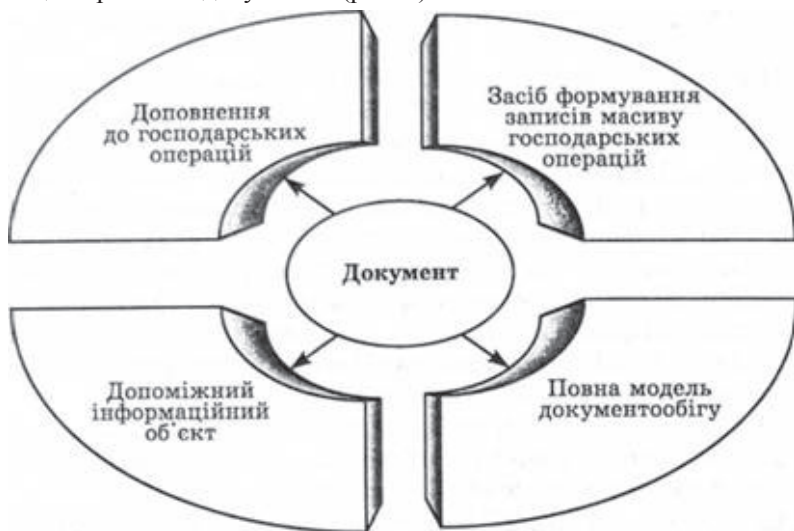
Практичний результат для підприємства – зменшення імовірності штрафу через неграмотність або випадкову помилку бухгалтера. Оперативність результатної облікової інформації дозволяє також посилити контроль за законністю та економічною ефективністю господарських операцій.

Рациональна організація синтетичного й аналітичного обліку господарських операцій із застосуванням АРМ бухгалтера забезпечує:

- контроль за рухом статутного капіталу в частині основних і оборотних коштів підприємства;
- збереження грошових коштів і контроль щодо використання їх за цільовим призначенням;
- виявлення фінансових результатів діяльності підприємства і контроль за розподілом прибутку;
- систематизацію і узагальнення даних про виробничо-господарську діяльність підприємства в аналітичному і синтетичному розрізах для прийняття управлінських рішень. Вирішення завдань зведеного обліку і складання звітності ґрунтується на первинній інформації, що виникає в процесі фінансово-господарської діяльності, а також на інформації, яка повністю формується в процесі вирішення завдань інших ділянок обліку [6, с. 35-39].

Важливим компонентом системи моделей подання та інтерпретації облікових даних, які використовуються у створенні комп'ютерних систем бухгалтерського обліку (КСБО), є модель документування, що в них використовується. Вона визначає правила формування, зберігання, інтерпретації й обробки документів.

У сучасних програмах застосовуються чотири основні моделі інтерпретації первинних документів (рис. 1).

Рис. 1. Основні моделі інтерпретації первинних документів у комп'ютерних програмах бухгалтерського обліку

У програмах, основаних на моделі документів як доповнень до господарських операцій, найголовніша складова інформаційної бази системи обробки облікових даних – масив господарської інформації (у формі господарських операцій). Передбачається, що при введенні в базу даних інформації, сформованої без застосування КСБО у паперових первинних документах, бухгалтер повинен перетворити її вручну або за допомогою програми в записи масиву господарських операцій. У програмах цього типу центральним є поняття господарська інформація, а документи, які формуються в системі, трактуються як вихідні форми, побудова яких проводиться автоматично або за запитом після введення даних про операцію. Така інтерпретація документів була характерна головним чином для ранніх версій багатьох програм ведення бухгалтерського обліку, нині широко поширених, а окремі елементи цього підходу збереглися і в теперішніх версіях. Наприклад, у програмі “Финансы без проблем” більшість документів інтерпретуються саме так: для того, щоб за допомогою програми сформувати документ, необхідно попередньо ввести дані господарської операції. При використанні цієї моделі документи, які створює система, окремо в базі даних не реєструються, а ті, що формуються в системі, зберігаються прив'язаними до того чи іншого запису масиву господарських операцій без зв'язку з іншими документами. Із застосуванням такої моделі

сама операція стає основою для формування документа. Перевага такого підходу полягає в простоті роботи з даними, оскільки формування документа здійснюється паралельно з його відображенням в обліку.

Модель інтерпретації документів як допоміжних інформаційних об'єктів використовується в багатьох системах комп'ютерного обліку. Наприклад, у типових конфігураціях програми "ІС: Бухгалтерія 7. 7", у розробках фірм "Парус", "Інтелект-сервіс", "Аверс" та в інших підтримується технологія проведення як первинних документів, що формуються в системі, так і тих, що надходять ззовні.

У системах, основаних на повній моделі документування, головним є не формальний принцип взаємозв'язку документів та записів масиву господарських операцій, а обслуговування системи зв'язку між документами різних типів (системи "Галактика", Abacus Financial, Concorde XAL та ін.).

Основною перевагою повної моделі документування є те, що вона забезпечує взаємодію електронних копій документів. Завдяки цьому системи, які найбільш послідовно реалізують цю модель, можуть використовувати не лише бухгалтерія, а й інші служби управління, оскільки вони дозволяють отримувати з документів інформацію про рух грошових коштів, товарно-матеріальних цінностей та стан взаєморозрахунків [7, с. 118-125].

Таким чином, повна модель документування послідовно вирішує проблеми розподілу функцій бухгалтерського та оперативно-технічного обліку за рахунок можливості отримання будь-якої узагальнюючої інформації поза системою бухгалтерських рахунків. При використанні інших моделей документообігу значна її частина зберігається на рахунках бухгалтерського обліку. Однак слід відмітити, що для невеликих підприємств повна модель документування може виявитись технологічно надлишковою.

Висновки. Незважаючи на фінансові труднощі в період після кризового розвитку, доречними є пошук ефективних інструментів управління ресурсами та шляхів економії робочого часу обліковців завдяки організації інформаційної системи обліку підприємств і застосуванню інтелектуальних технологій.

Впровадження автоматизованих систем ведення бухгалтерського обліку – це процес, результатом якого є поліпшення якості облікових даних і, як наслідок, підвищення ефективності управління підприємством. Перед прийняттям рішення про необхідність автоматизації ведення обліку варто проаналізувати та визначити основні та проміжні операції, на яких побудована діяльність підприємства для того, щоб встановити максимально відповідну систему обліку. Отже, автоматизована система обліку є доцільною при використанні її на підприємствах, оскільки, завдяки автоматизації скорочується час на оформлення різних документів, які не потребують великих місць для зберігання.

Література:

1. Шуремов Е. Л., Умнова Э. А., Воропаева Т. В. Автоматизированные информационные системы бухгалтерского учета, анализа, аудита : учебн. пособие [для студ. ВУЗов]. – М. : Изд-во "Перспектива", 2001. – 363 с.
2. Грабова Н. М. Теорія бухгалтерського обліку: навч. Посібник / За ред. М. В. Кужельного. – 6-те вид. – К. : А. С. К., 2002. – 266 с. – (Економіка. Фінанси. Право).
3. Закон України "Податковий кодекс України". Розділ II. Стаття 44. Із змінами, внесеними згідно із Законом N 2856-VI (2856-17) від 23.12.2010.
4. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" № 996-XIV від 16 липня 1999 року.
5. Терещенко Л. О. Інформаційні системи і технології в обліку: навч. посіб. / Л. О. Терещенко, І. І., Матієнко-Зубенко. – К. : КНЕУ, 2004. – 187 с.
6. Муравський В. Відмова від первинного документування як чинник інтеграції повністю автоматизованої системи обліку // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – №10. – С. 35-42.
7. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: навчально-практичний посібник / Івахненко І. В. – К. : Знання, 2006. – 348 с.